

Op weg van de lineaire naar de circulaire economie!

Het is tijd om te beseffen dat het ontwerpen van een nieuwe circulaire en duurzame economie - zonder afval - noodzaak is. Daarom is een heroriëntatie op onze waarden en een diepe gedragsverandering nodig, een transformatie dus.

“Het thema circulaire economie kan je breder zien: als een circulaire samenleving waarin je meer mens kunt zijn en onderdeel bent van een humane economie die dienstbaar is aan jou. Een economie die maakt dat je met elkaar gezond, vitaal en veilig bent en die bijdraagt aan het geluk van mensen. Deze zoektocht naar balans met de natuur en elkaar is confronterend en verrassend.” Aan het woord is Jifke Sol, lector Circulaire Transitie aan Fontys Hogescholen in Eindhoven: “De werkelijkheid is dat we een uitputtende en uitsluitende economie hebben gecreëerd vanuit een overlevingsmodus, die inmiddels rechtvaardigt wat we onder persoonlijk welzijn verstaan. Het gevolg is dat we gefragmenteerd denken en de samenhang niet meer zien. Het uitputten van bronnen zijn we gaan beschouwen als een noodzakelijk kwaad om ons eigen welzijn in stand te houden. Dat maakt het ook zo moeilijk om gedragsverandering naar een nieuwe economie te realiseren; iedereen is blij met het eigen niveau van welzijn, dat maakt dat we kunnen reizen, consumeren wat we willen en elk jaar weer verder groeien. Natuurlijk levert dat een vorm van geluk op, maar de prijs die we betalen wordt steeds hoger. Het erge is dat die prijs wordt afgewenteld op de volgende generaties. Dat wordt verzwegen en genegeerd, want dat bewustzijn en mogelijke consequenties daarvan tasten onze comfortabele leefstijl en verschillende machtsposities aan. De Club van Rome gaf in de jaren 70 al aan dat we zo niet verder kunnen, maar daar hebben we weinig mee gedaan. Inmiddels is circulariteit en duurzaamheid urgenter en belangrijker geworden. Het moet in de komende tien jaren vanzelfsprekend worden dat je als

consument circulaire en duurzame producten koopt. En dat vraagt een transitie van het hele economische systeem. Dat vraagt om te beginnen een heroriëntatie op onze waarden en gedrag.”

ONDERWIJS ESSENTIEEL

“Ik laat me graag inspireren door mensen die futuristisch durven zijn, maar wel met beide benen op de grond staan. Soms moet je een fase creëren van visionair denken om nieuwe bouwstenen te vormen die helpen om nieuwe circulaire praktijken te ontwikkelen. Het lectoraat Circulaire Transitie heeft ten doel om de omslag naar een circulaire economie te versnellen. Dat doen we onder meer door kennis over sociale, economische en technische innovatie en energietransitie toe te passen bij bedrijven en overheden en in de opleidingen van Fontys. Het hoger onderwijs en haar studenten spelen een belangrijke rol als katalysator van bewustzijn en gedragsverandering. Het lectoraat wil hierin studenten opleiden, om meer en sneller jonge circulaire professionals in de samenleving te hebben. Het onderwijs moet daarin nog een forse slag maken, want zij is essentieel in de transitie naar een duurzame samenleving. Ook kan via het onderwijs het bedrijfsleven ondersteund worden met praktische kennis en tools, waardoor er een versnelling mogelijk is.”

HERORIËNTEREN

“Voor de omslag van een lineair naar een circulair systeem zullen we ons dus moeten heroriënteren op onze dagelijkse productie- en consumptiepatronen, op onze onderliggende aannames over wat juist is en op wat ons morele kompas ons daarover vertelt. Ons huidige economische systeem is te veel gebaseerd op een filosofie van *take, make en waste*. We zijn ▶

eraan gewend geraakt dat onze leefstijl gepaard gaat met de ontvricting van ecosystemen en menselijke verhoudingen. Dat betekent dat grondstoffen worden gewonnen of geproduceerd, producten worden gemaakt en vervolgens gebruikt om daarna voor een groot deel te worden gestort, vernietigd of verbrand. Bij het transformeren van de wereld naar een ecologisch veilige en sociaal rechtvaardige plek voor de mensheid, is de circulaire transitie een cruciaal pad.”

GROEIEND BESEF

“Toch is er ook een groeiend besef in de samenleving dat het echt anders moet. Het is niet makkelijk; we

hebben het dan ook over een systeeminnovatie van enorme omvang en iedereen zal daarin een rol krijgen en aan die nieuwe rol moeten wennen en werken. Dat betekent dat je niet meer vanzelfsprekend produceert en consumeert, maar je afvraagt of je wel de goede dingen doet, een pas op de plaats maakt. Het kan nodig zijn dat je het even niet weet, dat je disruptief durft te zijn, dat je durft te falen en elkaar daarin opvangt. Daar is persoonlijk leiderschap voor nodig en dat betekent dat je bereid moet zijn om verrassende ervaringen en grenzen van het (on)bekende op te zoeken. Er is gelukkig steeds meer urgentie vanuit overheden, zoals een nieuwe wetgeving (producenten verantwoordelijkheid) op vervuilende processen en stimulering van circulaire processen. Landelijke, regionale en lokale subsidies maken het mogelijk om initiatieven te ontplooiën. Het mkb speelt een belangrijke rol om een circulaire

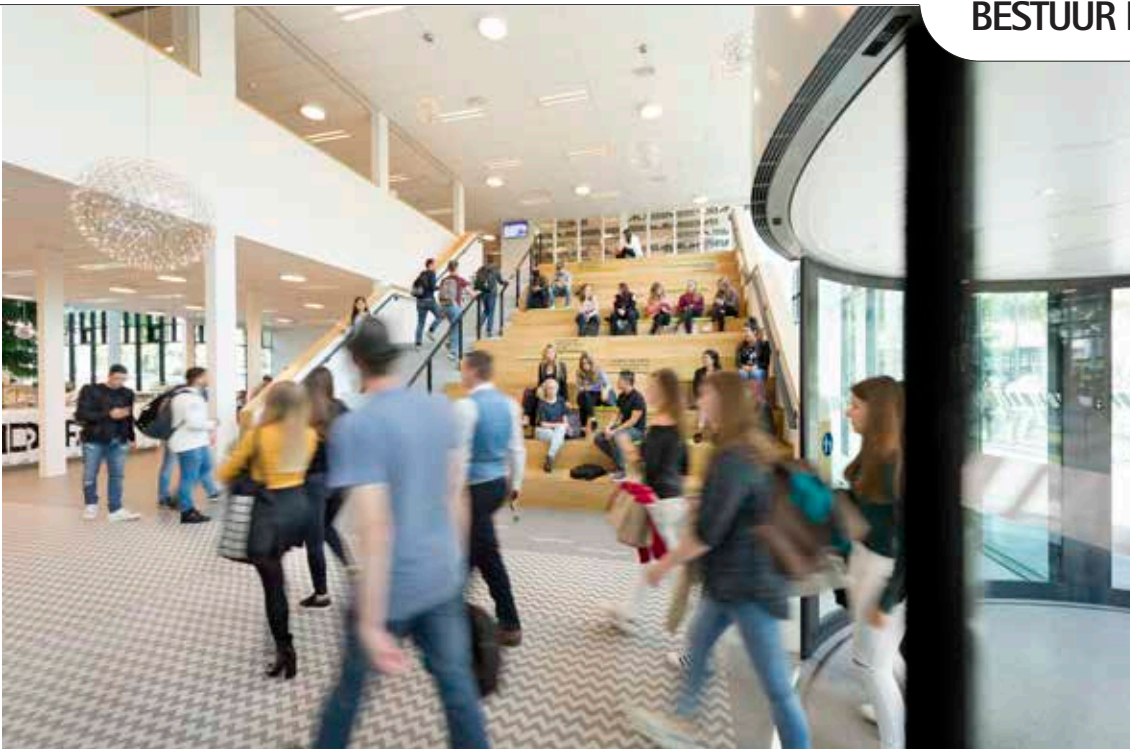
“De werkelijkheid van nu is dat we een uitputtende en uitsluitende economie hebben gecreëerd vanuit een overlevingsmodus”

economie mogelijk te maken. Veel producten in de goederenstroom zijn nu nog niet onderdeel van een gesloten kringloop. De vraag is wie de prijs van innovatie gaat betalen, de technieken verder gaat ontwikkelen en de gevolgen voor de bedrijfsvoering managet. Er zullen heel nieuwe businessmodellen nodig zijn en die worden inmiddels ook al ontwikkeld. Het goede nieuws is dat er in de niches van de economie al enorm veel geïnnoveerd is en dat er een geweldig transformatief potentieel is.”

TECHNISCHE BRIL

Het concept van de circulaire economie helpt wetenschappers, ondernemers, beleidsmakers en burgers om de omslag van lineair naar circulair helder te beschrijven en te monitoren. Naast de relatief technische strategieën zijn er ook sociale innovaties en burgerinitiatieven die meer gericht zijn op sociale waarden en een beroep doen op bewustzijn en gedrag, welzijn en inclusiviteit. Die sociale vernieuwing is onmisbaar als je echt wat wilt veranderen. Er zijn radicale en integrale (samenhangende) vormen van economische, sociale én

technologische innovaties nodig om de transitie te versnellen én te verzachten. Als lectoraat werken we vraaggestuurd via lokale living labs in o.a. Helmond, Eindhoven, Tilburg, de Peel, Boekel en Venlo. In Helmond bijvoorbeeld werken Fontys studenten mee aan het ontwerp van de wijk van de toekomst, waarbij wonen, werken en energie duurzaam zijn georganiseerd. Innovatiehuis de Peel heeft een focus op sociaal ondernemerschap, door in te zetten op de retour-logistiek van frietbakjes. Een ander voorbeeld is het living lab textiel in Tilburg, waar mensen leren hoe vervuilend de textielindustrie is én hoe groot de textielberg is, wat de alternatieven zijn, door vormen van hergebruik samen met ondernemers te ontwikkelen. We zien hierbij steeds meer nieuwe circulaire businessmodellen, zoals Product as a Service (Paas)-ontwikkelingen. In een PaaS-model wordt een product aangeboden als een dienst, terwijl de producent eigenaar blijft. De afnemer betaalt dan voor het gebruik en soms ook voor het onderhoud. Daarmee blijft de eigenaar verantwoordelijk voor de retourstroom en voelt een prikkel om het product een lange levensduur te geven. Dat kan ook met kleding, met verpakkingen van voeding en andere producten.”

GEVOEL VAN URGENTIE

“Die transitie naar een circulaire economie begint al in het primair onderwijs. Je kunt kinderen van jongs af laten nadenken wat ze eten, welke kleren ze aantrekken en hoe ze de aarde gezond kunnen houden. Dat kan ook het beginpunt zijn van het denken over groene en gezonde gebouwen en leefomgevingen. Daar is meer vormend onderwijs voor nodig, waarbij leerlingen en studenten ontdekkend leren en leren samenwerken met elkaar. Ik zie dat studenten die in onze living labs samenwerken er echt blij van worden, dat ze ruimte en verantwoordelijkheid krijgen in hun onderzoek

en hun rol in de samenleving. Dat geeft een gevoel van kracht, in tegenstelling tot een model waarbij iemand anders bepaalt wat jouw leeropbrengst of succes is. Dat vernieuwende onderwijs zorgt ervoor dat ze straks ondernemende circulaire professionals worden, zowel in het bedrijfsleven, het onderwijs als bij de overheid. Living labs zijn de nieuwe platforms en communities waar onderzoekers, docenten, burgers en ondernemers elkaar ontmoeten en samen met elkaar zoeken naar de juiste innovaties vanuit het bewustzijn om goede dingen goed te doen. Het zijn broedplaatsen waar kleine verhalen, kennis, bouwstenen en impact samen vallen. Dat vraagt om reflexiviteit en een lerende open en onderzoekende houding. Er is al veel gezaaid en dat begint te groeien en raakt verbonden, waardoor ook kritische massa ontstaat en een groeiend gevoel van urgentie.” ◀

▶ Meer informatie over het Fontys Expertisecentrum Circulaire Transitie: www.fontys.nl/fect.